

متون قانونی اختصاصی کودکان و نوجوانان

تاریخ ایرانی حقوق کودک به روایت قانونگذار

پژوهش و گردآوری:

محمدعلی جهانی پور

مؤسسه مطالعات و پژوهشهای حقوقی

تهران - ۱۳۹۸

تقدیم بہ:

میرزا حسن رشیدیہ

بناگذار مدارس ابتدائی نوین در ایران (۱۲۶۷ خورشیدی)

و

یحییٰ اعتمادالدوله

پایہ گذار نظام نوین آموزش و پرورش در ایران (۱۳۰۷ خورشیدی)

فهرست مطالب

سخن ناشر

مقدمه

بخش اول: متون قانونی

قانون بلدیہ (۱۲۸۶)

قانون تشکیل ایالات و ولایات و دستورالعمل حکام (۱۲۸۶)

قانون اساسی معارف (۱۲۹۰)

قانون موقتی اصول محاکمات حقوقی (۱۲۹۰)

قوانین موقتی محاکمات جزایی (۱۲۹۱)

مقررات مربوط به جزای عرفی و منع تکدی در معابر عمومی (۱۲۹۸)

قانون ثبت اسناد و املاک (۱۳۰۲)

تشکیل نماز در مدارس دولتی و ملی (۱۳۰۲)

نظامنامه مکاتب دهکده (۱۳۰۲)

نظامنامه مکتب (۱۳۰۳)

قانون مجازات عمومی (۱۳۰۴)

نظامنامه محابس و توقیف‌گاه‌ها (۱۳۰۷)

قانون اصول تشکیلات عدلیه (۱۳۰۷)

قانون محاکمات نظامی (۱۳۰۷)

قانون سجل احوال (۱۳۰۷)

قانون مرور زمان اموال منقوله (۱۳۰۸)

قانون تابعیت (۱۳۰۸)

قانون تسریع محاکمات (۱۳۰۹)

- قانون ازدواج (۱۳۱۰)
- قانون محاکم شرع (۱۳۱۰)
- قانون اجازه الحاق دولت ایران به قراردادهای بین‌المللی پاریس و ژنو راجع به جلوگیری از رفتار جنایت‌آمیز نسبت به زنان و کودکان (۱۳۱۰)
- نظامنامه اساسی آبله‌کوبی مجانی (۱۳۱۱)
- نظامنامه اسلحه و مهمات جنگی و مواد محترقه (۱۳۱۱)
- نظام‌نامه و پروگرام کودکان (۱۳۱۲)
- قانون راجع به رشد متعاملین (۱۳۱۳)
- قانون راجع به خیانت ولی قهری (۱۳۱۳)
- نظامنامه دبستان (۱۳۱۳)
- نظامنامه تبصره ماده ۷ قانون محاکم شرع (۱۳۱۳)
- قانون مدنی (۱۳۱۳)
- نظام‌نامه زندانیان (۱۳۱۵)
- نظامنامه کارخانجات و مؤسسات صنعتی (۱۳۱۵)
- نظامنامه قانون ثبت احوال (۱۳۱۶)
- قانون راجع به تعیین قیّم اتفاقی (۱۳۱۶)
- برنامه سرود و موسیقی دبستان‌ها (۱۳۱۶)
- آیین‌نامه قانون اسلحه و مهمات جنگی و مواد محترقه (۱۳۱۷)
- آیین‌نامه دوچرخه پای (۱۳۱۸)
- قانون آیین دادرسی مدنی (۱۳۱۸)
- آیین‌نامه فنی معادن (۱۳۱۸)
- قانون دادرسی و کیفر ارتش (۱۳۱۸)
- قانون امور حسبی (۱۳۱۹)
- قانون طرز جلوگیری از بیماری‌های آمیزشی و بیماری‌های واگیردار (۱۳۲۰)
- تصویب‌نامه راجع به آیین‌نامه سبج قضایی (۱۳۲۱)
- آیین‌نامه بازداشتگاه صغار در زندان موقت تهران (۱۳۲۲)
- قانون راجع به آموزش و پرورش عمومی اجباری و مجانی (۱۳۲۲)

- آیین‌نامه اجرایی قانون آموزش و پرورش عمومی اجباری و مجانی (۱۳۲۲)
- آیین‌نامه راجع به اماکن عمومی (۱۳۲۳)
- آیین‌نامه بیماری‌های آمیزشی (۱۳۲۳)
- آیین‌نامه امور خلافی (۱۳۲۴)
- قانون سازمان وزارت بهداشت (۱۳۲۴)
- آیین‌نامه شورای عالی بهداشت (۱۳۲۵)
- تصویب‌نامه راجع به قانون کار (۱۳۲۵)
- تصویب‌نامه راجع به تأسیس صندوق تعاون کشاورزان (۱۳۲۵)
- برنامه تعلیمات دینی در چهار سال ابتدایی (۱۳۲۵)
- قانون تشکیل شهرداری و انجمن شهرها و قصبات (۱۳۲۸)
- آیین‌نامه سینماها و مؤسسات نمایشی (۱۳۲۹)
- اساسنامه بنگاه مستقل تعاون عمومی (۱۳۲۹)
- قانون مربوط به مقررات امور پزشکی و دارویی و مواد خوردنی و آشامیدنی (۱۳۳۴)
- مقررات مربوط به اداره امور کودکانها (۱۳۳۵)
- تصویب‌نامه راجع به آموزش و به‌کارگیری اطفال بی‌سرپرست و متکدیان و ولگردان در امور کشاورزی (۱۳۳۷)
- قانون مربوط به تهیه‌کارانی که اطفال را به‌قصد فروش یا مطالبه وجه یا مال می‌ربایند. (۱۳۳۷)
- قانون کار (۱۳۳۷)
- قانون مربوط به تشکیل دادگاه اطفال بزهدار (۱۳۳۸)
- آیین‌نامه وظایف و اختیارات بازرسان کار و نحوه بازرسی (۱۳۳۸)
- قانون مسئولیت مدنی (۱۳۳۹)
- قانون اقدامات تأمینی (۱۳۳۹)
- آیین‌نامه سازمان دفاع غیرنظامی (۱۳۳۹)
- آیین‌نامه حفظ جان کودکان از خطر حوض و استخر و آب‌انبار (۱۳۴۰)
- تصویب‌نامه قانونی راجع به تشکیل شورای خانواده (۱۳۴۲)
- قانون تأسیس کتابخانه عمومی در تمام شهرها (۱۳۴۴)
- آیین‌نامه اجرایی قانون مربوط به تشکیل دادگاه اطفال بزهدار (۱۳۴۵)

- قانون حمایت خانواده (۱۳۴۶)
- آیین‌نامه اجرای قانون حمایت خانواده (۱۳۴۶)
- آیین‌نامه سازمان قانون اصلاح و تربیت (۱۳۴۷)
- قانون تشدید مجازات به کار گماردن اطفال کمتر از ۱۲ سال در کارگاه‌های فرش‌بافی (۱۳۴۷)
- آیین‌نامه تنظیم امور اعلانات (۱۳۴۸)
- آیین‌نامه کودکان‌ها (۱۳۴۹)
- آیین‌نامه مربوط به مدت کار، تعطیلات و مرخصی‌ها و مزد یا حقوق کارگران ماهیگیر و ملاحان و کارکنان کشتی‌ها (۱۳۵۱)
- قانون نحوه اجرای محکومیت‌های مالی (۱۳۵۱)
- قانون مجازات عمومی (۱۳۵۲)
- آیین‌نامه اتومبیل‌های ویژه دانش‌آموزان مدارس (۱۳۵۳)
- قانون کار کشاورزی (۱۳۵۳)
- قانون تأمین وسایل و امکانات تحصیل اطفال و جوانان ایرانی (۱۳۵۳)
- اساسنامه انجمن همکاری خانه و مدرسه (۱۳۵۳)
- قانون حمایت خانواده (۱۳۵۳)
- قانون تشدید مجازات ربایندگان اشخاص (۱۳۵۳)
- قانون تشکیل انجمن ده و دهبانی (۱۳۵۳)
- قانون حمایت از کودکان بدون سرپرست (۱۳۵۳)
- قانون اصلاح قسمتی از قانون دادرسی و کیفر ارتش و نسخ بعضی از مواد قانون مجازات عمومی (۱۳۵۴)
- آیین‌نامه زندان‌ها و مؤسسات صنعتی و کشاورزی وابسته به زندان‌ها (۱۳۵۴)
- آیین‌نامه فعالیت‌های امور تبلیغاتی و کانون‌های آگهی در کشور (۱۳۵۴)
- آیین‌نامه ترتیب اجرای احکام دادگاه نظامی درباره اطفال (۱۳۵۴)
- قانون ثبت احوال (۱۳۵۵)
- تصویب‌نامه راجع به نحوه مصرف اعتبار برنامه بهبود تغذیه رایگان (۱۳۵۶)
- اساسنامه سازمان اقدامات تأمینی و تربیتی (۱۳۵۶)
- تصویب‌نامه ضوابط عمومی برای ایجاد مؤسسات کودکان و نوجوانان (بخش غیردولتی) (۱۳۵۷)
- لایحه قانونی تشکیل دادگاه‌های عمومی (۱۳۵۸)

اساسنامه قانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان (۱۳۵۹)

لایحه قانونی راجع به تشکیل سازمان بهزیستی کشور (۱۳۵۹)

قانون واگذاری حق حضانت فرزندان صغیر یا محجور به مادران آنها (۱۳۶۰)

اساسنامه انجمن‌های حمایت زندانیان (۱۳۶۰)

اساسنامه آموزشگاه کودک‌یاری سازمان بهزیستی کشور (۱۳۶۰)

آیین‌نامه امور زندان‌ها و مؤسسات صنعتی و کشاورزی و سایر مؤسسات وابسته به زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی (۱۳۶۱)

قانون حدود و قصاص و مقررات آن (۱۳۶۱)

قانون راجع به مجازات اسلامی (۱۳۶۱)

قانون مجازات اسلامی (مبحث سوم - دیات) (۱۳۶۱)

قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) (۱۳۶۲)

قانون حق حضانت فرزندان صغیر یا محجور به مادران آنها (۱۳۶۴)

قانون اهداف و وظایف وزارت آموزش و پرورش (۱۳۶۶)

اهداف و سیاست‌ها و ضوابط نشر کتاب (۱۳۶۷)

اساسنامه انجمن مرکزی اولیاء و مربیان جمهوری اسلامی ایران (۱۳۶۷)

قانون مبارزه با مواد مخدر (۱۳۶۷)

قانون کار (۱۳۶۹)

اساسنامه سازمان آموزش و پرورش استثنایی (۱۳۷۰)

قانون مجازات اسلامی (۱۳۷۰)

تشکیل واحد ارشاد و امداد در کنار دادگاه‌های مدنی خاص (۱۳۷۰)

اساسنامه شورای عالی جوانان (۱۳۷۱)

دستورالعمل اجرایی نحوه و کمک به تأمین حداقل هزینه زندگی خانواده‌های بی‌سرپرست و نیازمند جامعه (۱۳۷۱)

اصول سیاست فرهنگی کشور (۱۳۷۱)

قانون تأمین زنان و کودکان بی‌سرپرست (۱۳۷۱)

آیین‌نامه قانونی و مقررات اجرایی سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور (۱۳۷۲)

قانون تنظیم خانواده و جمعیت (۱۳۷۲)

قانون اجازه الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون حقوق کودک (۱۳۷۲)

قانون تشکیل دادگاه‌های عمومی و انقلاب (۱۳۷۳)

قانون معافیت مالیاتی کلیه مؤسسات خصوصی شاغل در امور مربوط به حمایت و توان‌بخشی معلولان و ارائه خدمات به عقب‌ماندگان ذهنی و همچنین انجام خدمات در شبانه‌روزی‌ها و مهدهای کودک (۱۳۷۴)

آیین‌نامه اجرایی قانون تأمین زنان و کودکان بی‌سرپرست (۱۳۷۴)

آیین‌نامه چگونگی تشخیص و تعیین افراد نیازمند موضوع تبصره ۱ ماده ۱۴ قانون بیمه همگانی خدمات درمانی کشور (۱۳۷۴)

بخشنامه به رؤسای حوزه‌های قضایی و سازمان زندان‌ها در مورد اطفال و نوجوانان بزهکار (۱۳۷۴)

قانون ترویج تغذیه با شیر مادر و حمایت از مادران در دوران شیردهی (۱۳۷۴)

کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی (تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده) (۱۳۷۵)

آیین‌نامه اجرایی تبصره ماده ۶۲ قانون برنامه دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۷۵)

آیین‌نامه ترویج و توسعه فرهنگ نماز (۱۳۷۵)

آیین‌نامه شورای نظارت بر ساخت، طراحی، واردات و توزیع اسباب‌بازی کودکان (۱۳۷۷)

آیین‌نامه فعالیت‌های تابستانی دانش‌آموزان (۱۳۷۷)

آیین‌نامه پیشگیری از اعتیاد، درمان معتادان به مواد مخدر و حمایت از افراد در معرض خطر اعتیاد (۱۳۷۷)

اساسنامه سازمان دانش‌آموزی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۷۸)

اصول و چهارچوب برنامه و فعالیت‌های آموزشی و پرورشی دوره پیش‌دبستانی (ویژه مربیان و دست‌اندرکاران) (۱۳۷۸)

قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور کیفری (۱۳۷۸)

بخشنامه تبدیل حتی‌الامکانی مجازات حبس به جزای نقدی یا تعزیر دیگر (۱۳۷۸)

بخشنامه اختصاص دادن شعبه یا شعبی از دادگاه‌های عمومی برای رسیدگی به جرایم اطفال (۱۳۷۸)

آیین‌نامه اجرایی قانون استفاده اجباری از کمر بند و کلاه ایمنی (۱۳۷۹)

بخشنامه راجع به عدم اعزام کودکان بالای دو سال به همراه مادرانشان به زندان (۱۳۸۰)

قانون پذیرش صلاحیه کنوانسیون حقوق کودک (۱۳۸۰)

آیین‌نامه اجرایی سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور (۱۳۸۰)

بخشنامه معرفی اطفال بزهکار به کانون اصلاح و تربیت (۱۳۸۰)

قانون تصویب کنوانسیون ممنوعیت و اقدام فوری برای محو بدترین اشکال کار کودک و توصیه‌نامه مکمل آن (۱۳۸۰)

بخشنامه راجع به تعیین تکلیف پرونده‌هایی که اولیای دم آنها صغیر یا مجنون بوده و فاقد ولی قهری می‌باشند (۱۳۸۰)

قانون حمایت از کودکان و نوجوانان (۱۳۸۱)

بخشنامه تأسیس دفتر حمایت از حقوق زنان و کودکان (۱۳۸۱)

آیین‌نامه اصلاحی قانون تشکیل دادگاه‌های عمومی و انقلاب مصوب ۱۳۷۳/۰۳/۱۵ و اصلاحات بعدی (۱۳۸۱)

قانون نحوه اهدای جنین به زوجین نابارور (۱۳۸۲)

اساسنامه دوره پیش‌دبستانی (۱۳۸۲)

صورت‌جلسه ضوابط طراحی معماری مهدکودک (۱۳۸۳)

آیین‌نامه اجرایی تبصره‌های ۱ و ۲ ماده‌واحده قانون تصویب کنوانسیون ممنوعیت و اقدام فوری برای محو بدترین اشکال کار کودک و توصیه‌نامه مکمل آن (۱۳۸۳)

قانون مبارزه با قاچاق انسان (۱۳۸۳)

آیین‌نامه اجرایی برنامه جامع ساماندهی اوقات فراغت جوانان (۱۳۸۴)

آیین‌نامه ساماندهی کودکان خیابانی (۱۳۸۴)

آیین‌نامه اجرایی الزامی بودن آموزش تا پایان دوره راهنمایی تحصیلی (۱۳۸۴)

آیین‌نامه اجرایی سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی (۱۳۸۴)

آیین‌نامه آموزش و پرورش تلفیقی - فراگیر کودکان و دانش‌آموزان با نیازهای ویژه (۱۳۸۵)

قانون جامع کنترل و مبارزه ملی با دخانیات (۱۳۸۵)

قانون تعیین تکلیف تابعیت فرزندان حاصل از ازدواج زنان ایرانی با مردان خارجی (۱۳۸۵)

دستورالعمل حفاظت از اسناد، اطلاعات و ادله پرونده‌های قضایی (۱۳۸۵)

آیین‌نامه نحوه تفکیک و طبقه‌بندی زندانیان (۱۳۸۵)

بخشنامه تشکیل شوراهای اختلاف ویژه جرایم اطفال و نوجوانان (۱۳۸۵)

آیین‌نامه احوال شخصیه زرتشتیان ایران (۱۳۸۶)

قانون الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به پروتکل اختیاری کنوانسیون حقوق کودک در خصوص فروش، فحشاء و هرزه‌نگاری کودکان (مصوب ۱۳۷۹/۰۳/۰۴ برابر با ۲۵ مه ۲۰۰۰ مجمع عمومی سازمان ملل متحد) (۱۳۸۶)

آیین‌نامه نظام جامع اطلاع‌رسانی قوه قضائیه (۱۳۸۶)

آیین‌نامه اجرایی حمل‌ونقل دانش‌آموزان مدارس (۱۳۸۷)

قانون شوراهای حل اختلاف (۱۳۸۷)

اصول و چهارچوب برنامه فعالیت‌های آموزشی و پرورشی دوره پیش‌دبستانی (۱۳۸۷)

مقررات احوال شخصیه مسیحیان پروتستان ایران (۱۳۸۷)

تعیین وزارت دادگستری به‌عنوان مرجع ملی کنوانسیون حقوق کودک (۱۳۸۸)

آیین‌نامه مرجع ملی کنوانسیون حقوق کودک در جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۰)

قانون عضویت دولت جمهوری اسلامی ایران در فدراسیون بین‌المللی آموزش اولیاء (۱۳۹۱)

قانون حمایت خانواده (۱۳۹۱)

قانون مجازات اسلامی (۱۳۹۲)

دستورالعمل ساماندهی زندانیان و کاهش جمعیت کیفری زندان‌ها (۱۳۹۲)

آیین‌نامه ارائه خدمات فوریت‌های اجتماعی (۱۳۹۲)

قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بی‌سرپرست و بدسرپرست (۱۳۹۲)

قانون آیین دادرسی کیفری (۱۳۹۲)

آیین‌نامه اجرایی قانون حمایت خانواده (۱۳۹۲)

آیین‌نامه اجرایی قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بی‌سرپرست و بدسرپرست (۱۳۹۴)

آیین‌نامه اجرایی ماده ۲۲ قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بی‌سرپرست و بدسرپرست (۱۳۹۴)

قانون شوراهای حل اختلاف (۱۳۹۴)

سند ائتلاف ملی نظام مراقبت اجتماعی دانش‌آموزان (۱۳۹۴)

آیین‌نامه هدایت تحصیلی دانش‌آموزان (۱۳۹۴)

دستورالعمل ساماندهی زندانیان و کاهش جمعیت کیفری زندان‌ها (۱۳۹۵)

آیین‌نامه میانجیگری در امور کیفری (۱۳۹۵)

دستورالعمل نحوه تشکیل و فعالیت مراکز مشاوره خانواده (۱۳۹۶)

بخش دوم: آرای وحدت رویه دیوان عالی کشور

غیرقابل اعتراض بودن قرار منع تعقیب صادره از دادگاه اطفال (۱۳۵۴)
لزوم شرکت مشاوران در رسیدگی دادگاه جنحه به قائم مقامی دادگاه اطفال (۱۳۵۴)
ضرر و زیان ناشی از جرایم اطفال (۱۳۶۰)
تشخیص دادگاه صلاحیت دار برای تعیین سرپرست برای کودکان بی سرپرست (۱۳۶۰)
تعیین کیفر در ارتکاب متعدد اطفال بزهکار (۱۳۶۰)
اجازه ولی دختر در ازدواج دوم (۱۳۶۳)
صلاحیت دادگاه‌های کیفری ۱ و ۲ در رسیدگی به جرایم اطفال (۱۳۶۴)
ضرورت نصب قیم به منظور اداره امور مالی برای افراد فاقد ولی خاص پس از رسیدن به سن بلوغ و قبل از اثبات رشد (۱۳۶۴)
تقاضای قصاص در قتل عمدی در مواردی که بعضی از اولیای دم کبیر و بعضی صغیر باشند (۱۳۶۵)
قبول دادخواست ولی قهری در دعوی اصلاح تاریخ تولد (۱۳۶۷)
ثبت ولادت و اخذ شناسنامه در مورد اطفال متولد از رابطه نامشروع (۱۳۷۶)
صلاحیت دادگاه اطفال در رسیدگی به جرایم اشخاص کمتر از ۱۸ سال (۱۳۷۹)
استماع ادعای اعسار از سوی محکوم علیه کمتر از هیجده سال (۱۳۸۳)
مرجع حل اختلاف در صلاحیت بین دادگاه اطفال در حوزه قضایی یک استان و دادگاه کیفری همان استان (۱۳۸۵)
عدم صلاحیت دادگاه اطفال در رسیدگی به برخی جرایم اشخاص بالغ کمتر از ۱۸ سال (۱۳۸۵)
نحوه درخواست اعاده دادرسی برای محکومان به قصاص نفس که سن آنان در زمان ارتکاب جرم کمتر از هیجده سال تمام بوده (۱۳۹۳)
صلاحیت دادگاه خانواده نسبت به دادگاه حقوقی صلاحیت ذاتی است و حل اختلاف در صلاحیت دیوان عالی کشور خواهد بود (۱۳۹۷)

ضمیمه

لایحه حمایت از اطفال و نوجوانان

Special Legal Texts For Children & Juveniles

Iranian History of Child Rights
Narrated by Legislator

by
Mohammad Ali Jahanipour

S.D.I.L.
The SD Institute of Law
Research & Study
Tehran - 2019